

přirozenou, neboť je běžnou součástí běhu života, a *biologickou*, jelikož je zcela nezávislá na vůli jedince a na fungování společnosti. Konkrétně pak důchodový věk z hlediska jednotlivých systémů sociálního zabezpečení řadíme do důchodového pojištění, neboť s touto sociální událostí spojuje právo sociálního zabezpečení vznik nároku na starobní důchod. Jedná se rovněž o sociální událost *přímou* – ta osoba, jež dosáhla stanoveného věku, má nárok na dávku s ním spojenou.

MODELOVÝ PŘÍKLAD 2:

Jaký druh právního vztahu sociálního zabezpečení je právní vztah důchodového pojištění a jaký právní vztah státní sociální podpory?

ŘEŠENÍ

V systému důchodového pojištění se pojištěnec musí po stanovenou dobu účastnit pojistného systému, resp. platit pojistné, aby mu vznikl nárok na důchodovou dávku. Její výše se poté odvíjí od celkové doby pojištění a výše jeho výdělku (i když s jistými omezeními). Pojištěnec tedy výrazně participuje na financování důchodového pojištění. Jedná se tedy jednoznačně o právní vztah založený na principu pojistném.

Tyto právní vztahy sociálního zabezpečení se vyznačují vzájemnou podmíněností práv a povinností subjektů. To znamená, že právu účastníka právního vztahu, pojištěnce, na přiznání a poskytnutí odpovídajícího plnění musí předcházet povinnost splnit podmínky nároku na toto plnění včetně pojistné povinnosti (placení pojistného). Z uvedeného plyne, že na úpravě vzájemných práv a povinností účastníků právního vztahu, ve kterých se uplatňuje pojistný princip, je založeno financování systému a jeho vyváženost.

Naproti tomu právní vztah státní sociální podpory je založen na principu zabezpečovacím. Pro tyto vztahy není charakteristická vzájemná podmíněnost práv a povinností z hlediska financování systému. Neznají totiž pojistnou povinnost, resp. podmínku finanční účasti či přispívání subjektu do systému, ze kterého pobírají sociální dávky. V daleko vyšší míře než u vztahů pojistných se zde rovněž uplatňuje princip sociální solidarity.

MODELOVÝ PŘÍKLAD 3:

Podle § 28 ZDP má pojištěnec nárok na starobní důchod, jestliže získal potřebnou dobu pojištění a dosáhl stanoveného věku. Výše procentní výměry starobního důchodu se stanoví procentní sazbou z výpočtového základu podle doby po-

jištění získané do vzniku nároku na tento důchod a podle doby pojištění získané po vzniku nároku na tento důchod (§ 33 odst. 2 ZDP).

Určete, která zásada se projevuje v citovaných ustanoveních ZDP.

ŘEŠENÍ

V právu sociálního zabezpečení se objevují principy, které prostupují celou právní úpravou sociálního zabezpečení (tzv. obecné zásady), a dále pak ty zásady, které jsou typické jen pro některý subsystém práva sociálního zabezpečení (tzv. zvláštní zásady).

V citovaných ustanoveních se projevuje zejména **zásada zásluhovosti**, která je zvláštní zásadou, je založena na pojistném principu, tedy je příznačná pro pojistné systémy sociálního zabezpečení, mezi které řadíme i důchodové pojištění. Zásada zásluhovosti se projevuje ve dvou rovínách: první rovina znamená, že pojištěnec musí být pojištěn, popř. určitou minimální dobu pojištěn, aby mu vznikl nárok na dávku. Druhá rovina zásady zásluhovosti spočívá ve výpočtu dávky, v níž je zohledněna jeho předchozí aktivita, ať již daná výší výdělku, délkou pojistných vztahů či obojím.

Právě v důchodovém pojištění se zásada zásluhovosti projevuje v celé své šíři. Pro nárok na důchod je nutné získat určitou potřebnou dobu pojištění (u starobního důchodu v rozmezí alespoň 25–35 let podle data dosažení důchodového věku) a výše přiznaného důchodu, resp. jeho procentní výměra se poté odvíjí jednak od celkové dosažené doby pojištění před vznikem nároku, popř. po vzniku nároku, a jednak od výše výdělku, který je promítnut do výpočtového základu.

Zásluhovost odrážející se ve výši procentní výměry důchodu je omezena existencí redukčních hranic pro zjištění výpočtového základu (blíže viz kapitolu Důchodové pojištění, srovnej také s rozsudkem Ústavního soudu Pl. ÚS 8/07 ze dne 23. 3. 2010, vztahující se k aplikaci zásad sociální solidarity, zásluhovosti, sociální spravedlnosti a dalším aspektům ve výpočtu důchodů). Při zjišťování výpočtového základu z osobního vyměřovacího základu se při redukci rovněž uplatňuje **zásada sociální solidarity**, a to osob s vyššími příjmy s osobami s nižšími příjmy.

PŘÍKLADY A ÚKOLY:

1. Na základě znalostí běžného občana, bez prostudování příslušných právních předpisů či jiných podkladů, se pokuste odpovědět na tyto otázky:
 - Kdo je v současnosti ministrem práce a sociálních věcí? Znáte nějaké předchozí ministry, kteří zastávali tento post?
 - Co si představíte pod pojmem „sociální zabezpečení“?
 - Věděli byste, jaké sociální reformy nedávno v České republice proběhly?

nebo by měly proběhnout? Co si lze vůbec představit pod pojmem „sociální reforma“?

- Jaký je dle vašeho názoru největší a nejaktuálnější problém v sociální oblasti, který je potřeba řešit?
 - Má na sociální zabezpečení vliv střídání vládnoucích politických stran?
-

2. Zamyslete se nad etapami vývoje sociálního zabezpečení a zkuste odpovědět na následující otázky:

- Kam sahají počátky sociálního zabezpečení?
 - Jakou roli měla tzv. hornická bratrstva?
 - Jaká byla ve středověku role státu a církvi při zajišťování pomoci chudým vrstvám obyvatelstva?
 - Jak se v 19. století zásadně změnil postoj státu k občanům v oblasti sociálního zabezpečení?
 - Přibližte Taafeho reformu.
 - Kdy dochází na našem území k přijímání prvních zákonů týkajících se sociálního pojištění?
 - V čem spočíval model sociálního zabezpečení Sira Beveridge?
 - Jaký zvrat nastal po roce 1948 ve vývoji sociálního zabezpečení na našem území?
 - K jakým zásadním reformním krokům v České republice (Československu) po roce 1989 došlo a co bylo hlavní příčinou?
-

3. Zamyslete se nad pojmem „sociální politika“ a zkuste odpovědět na následující otázky:

- Kdo tvoří sociální politiku státu?
 - Jaké nástroje slouží k realizaci sociální politiky?
 - Jaké okolnosti mohou mít vliv na sociální politiku v dané zemi?
-

4. Pilíře (systémy) práva sociálního zabezpečení:

- Jaké znáte druhy sociálního zabezpečení?
 - Vytyčte základní znaky, dle kterých se druhy sociálního zabezpečení liší.
 - Určete, které subsystémy práva sociálního zabezpečení do jednotlivých pilířů náleží.
 - Vysvětlete způsob financování v jednotlivých systémech.
 - Stanovte, které zvláštní zásady práva sociálního zabezpečení se v jednotlivých pilířích mohou projevat.
-

5. Popište následující zásady sociálního zabezpečení a pokuste se i bez znalosti právní úpravy najít jejich konkrétní projevy.

- Zásada sociální solidarity
- Zásada univerzality

- správního práva,
 - ústavního práva,
 - pracovního práva,
 - rodinného práva,
 - finančního práva,
 - občanského práva.
-

KONTROLNÍ OTÁZKY:

1. V čem spočívá idea státu blahobytu („welfare state“)?
2. Kdo je subjektem a kdo je objektem sociální politiky státu?
3. Jakými znaky se vyznačuje sociální událost?
4. Je právo sociálního zabezpečení právem soukromým nebo veřejným?
5. Jaký je význam koordinačních nařízení Rady Evropské unie?
6. Jmenujte specifika jednotlivých pilířů práva sociálního zabezpečení.
7. V čem spočívá zásada sociální solidarity uplatňovaná v právu sociálního zabezpečení?
8. Uveďte příklady právního a protiprávního jednání v právu sociálního zabezpečení.
9. Na základě jakých skutečností a podmínek se z právní události stává událost sociální?
10. Charakterizujte „smrt“ jako sociální událost.
11. Co je obsahem právního vztahu sociálního zabezpečení u jeho jednotlivých subjektů?
12. Za jakých podmínek vznikne právní vztah sociálního zabezpečení?
13. Žádost o vdovský důchod:
 - a. Je právní skutečností v sociálním zabezpečení? Charakterizujte ji a zařadte.
 - b. O jaký prvek právního vztahu sociálního zabezpečení se jedná?
14. Je poskytnutí dávky pomoci v hmotné nouzi oprávněné osobě podmíněno její finanční účastí na systému pomoci v hmotné nouzi?